

ҒАЛЫМ РӘБИҒА СЫЗДЫҚОВА ЗЕРТТЕУЛЕРІНДЕГІ ЛИНГВОПОЭТИКА МӘСЕЛЕСІ

МҰРАТБЕК Б.Қ.

Мұратбек Бағила Құрманбекқызы - Филология ғылымдарының кандидаты, доцент, Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, Ақтөбе қ., Қазақстан
E-mail: baglash@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-4100-2534>

Аңдатпа. Бұл мақала қазақ тіл білімінің көрнекті өкілі Рәбиға Сыздықованың поэтикалық лингвистика саласын қалыптастырудағы еңбектерін талдайды. Ғалым қазақ әдеби тілінің тарихын зерттеуде поэтикалық тілдің табиғатын, оның даму кезеңдерін, терминологиясын және әдіснамасын жүйелеп, дербес ғылым ретінде орнықтыруға зор үлес қосты. Оның «Ясауи «Хикметтерінің» тілі» және «Абайдың сөз өрнегі» атты еңбектері түркі халықтарының ортақ әдеби тілі мен қазақтың жазба әдеби тілінің генетикалық негізін анықтауда маңызды рөл атқарды. Зерттеулерінде тілдік тұлғаның (Қожа Ахмет Ясауи, Абай) өмір сүрген ортасы, қоғамдық-әлеуметтік жағдайы, поэтикалық мектебі және тілдік дәстүрлері тұтас қарастырылады. Рәбиға Сыздықова поэтикалық тілді талдауда тілдік құралдарды жіктеп, олардың қолданыс ерекшеліктерін лингвистикалық статистика тұрғысынан зерттеді, эпитет, перифраза, символ сияқты терминдерге нақты анықтама берді.

Ғалымның ғылыми ұстанымдары тілдің генетикалық негізін, поэтикалық мектепті, көркемдеуіш құралдарды және танымдық аспектілерді талдауға негізделеді. Ол поэтикалық тілді эстетикалық, коммуникативтік және информативтік қызметтердің бірлігі ретінде қарастырып, оның мазмұн мен қалып сәйкестігі арқылы көркемдік биікке жететінін дәлелдеді. Зерттеулері лингвистикалық поэтика, семантика және танымдық лингвистика салаларының дамуына жол ашты. Сонымен қатар, Рәбиға Сыздықова ұлттық тілдің әлеуетін пайдаланып, терминологияны байытып, ғылыми баяндауды жалпыға түсінікті етіп жеткізді. Оның еңбектері қазақ тіл біліміндегі заманауи зерттеулер үшін құнды әдіснамалық негіз болып табылады.

Түйін сөздер: Рәбиға Сыздықова, поэтикалық лингвистика, қазақ әдеби тілі, тілдік тұлға, лингвистикалық талдау, поэтикалық мектеп.

Кіріспе. Тіл білімі саласының үздігі Рәбиға Сыздықованың қазақ тіл білімінде поэтикалық лингвистиканың жеке ғылым ретінде қалыптасуына, терминологиясы мен критерийлерінің бір ізге түсіп жүйеленуіне іргетас құйып қана қоймай, әрі қарай дамуына жол ашып берген ғылыми-теориялық тұжырымдарының кейінгі лингвистикалық зерттеулер үшін құнды материал бергендігін айтпағанда, осы зерттеу еңбектерінің талдау әдістемесі мен ұстанған тілдік концепциясының өзі жеке зерделеуді қажет ететіні сөзсіз. Мақаламыздың көлеміне қарай ғалымның жалпы поэтикалық тілдің түрлі қырларына арналған кең өрісті еңбектеріндегі қадау-қадау теориялық түйіндерді берудегі тілдік ұстанымды ғана сөз етеміз.

Ғалым Рәбиға Сыздықова – бір ғана автордың не бір ғана дәуірдің поэтикалық тіл табиғатын статикалық қалыпта зерттеп қоймаған, қазақ әдеби тілі тарихының ең сүбелі (тілдік әлеуеттілігі жөнінен) кезеңдерінен оқшау сөз зергерлерін алып, бір автордың қаламынан туған көркем туындының тілін оның арғы бергі даму, қалыптасу көздерімен, өнеге өрнек алған мектебімен, кейінгіге ұласқан дәстүрлік орнымен тұтас алып қарастырған поэтикалық тіл зерттеушісі. Тілші-ғалым зерттеулеріне дейін де, кейін де көркем мәтіндегі поэтикалық сөз қолданыстар тек әдебиет теориясы талап еткен деңгейде ғана сөз болып келді. Сөз-образдар белгілі бір дискурс деңгейінде әрі сөзтанымдық, әрі мәтінтанымдық зерттеу ретінде таза лингвистикалық көзқараста қаралған емес.

Зерттеу материалдары мен әдістері. Зерттеушінің «Ясауи «Хикметтерінің» тілі» монографиясы түркі халықтарының ортақ әдеби тілінің белгілі бір кезеңдегі сипатын, тілдік дәстүрін, қалыптасу, даму бағытын айқындайтын тарихи, тілдік зерттеу ретінде бір ғана қазақ емес, жалпы түркі халықтарының әдеби тіл тарихы үшін маңызды болса, «Абайдың сөз өрнегі» еңбегі бір автордың поэтикалық мұрасын жан-жақты зерттеу объектісіне айналдыруымен ғана

Әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдар-Социально-гуманитарные науки-Social and humanities sciences емес, қазақ лингвистика ғылымында поэтикалық лингвистика атты дербес саланы қалыптастыруға негіз салған еңбек ретінде де құнды.

Екі зерттеуге де тән басты ғылыми ұстаным ретінде мынаны айтуға болады: 1) Кез келген суреткердің тілі оның өзі өмір сүрген ортаның тілінен, тұрмыс-тіршілігі, өмір салтынан, сол кезеңге тән қоғамдық, әлеуметтік құбылыстардан оқшау қала алмасы белгілі. Осы орайда ғалым зерттеулерінде тілдік тұлғаның (бұл жерде Қ.Иасауи және Абай) өмір сүрген ортасының қоғамдық, әлеуметтік жағдайы, оның тілдік факторға әсері міндетті түрде сөз болады. 2) Тілдік тұлға қолданған тілдің генетикалық негізі талданады. Ясауи «Хикметтерінің» тілдік негізін (сүйегін) анықтау арқылы шығарма тілі түркі тілдері тобының қайсысына жақынырақ деген мәселенің шешімі табылып, сол арқылы Иасауи поэтикалық мектебінің қазақтың жазба әдеби тілі тарихының бір кезеңін сипаттайтын бірден-бір тарихи тілдік мұра ретіндегі орнын нақтыланды [1, 93]. Ал Абай қолданған әдеби жазба тілдің бастау көзін анықтау қазақтың жазба әдеби тілінің генетикалық негізін айқындаумен барабар екені белгілі. 3) Тілдік тұлға қалыптасқан поэтикалық (тілдік) мектеп айқындалады. Қ.Иасауи «Хикметтері» тілінің діни сипаты сопылық поэтикалық мектептің ерекшелігімен байланыста қарастырылады. Ал Абайдың поэтикалық тілінің қалыптасуына негіз болған поэтикалық мектеп бірнешеу екенін білеміз. Сондай-ақ Абайдың өзі қазақтың жаңа поэтикалық дәстүрін қалыптастырушы тілдік құбылыс ретінде танылады. 4) Тілдік тұлға қолданған көркемдеуіш құралдарды жік-жікке бөліп талдап, әрқайсысына анықтама беріп қана қоймай, осы құралдардың сөз болып отырған авторға дейінгі тілдік дәстүрде қолданылу сипатын, авторда қандай өзгерістермен пайдаланылғанын, қаншалықта жұмсалғанын (лингвистикалық статистика тұрғысынан) жаймалап талдау жасайды. Тіл білімінде екіұштылау түсіндіріліп жүрген кейбір терминдерге нақты анықтама беріп отырады. Мәселен, эпитет, перифраза, символ, поэтикалық фразеология терминдерінің теориялық анықтама-түсінігін бір ізге салып, қабылдауға нақты ұсыныстар береді. Иасауи қолданысындағы поэтикалық фразеологизмдер мен перифразаларды сол дәуірдегі түркі әдеби тіліне тән тұрақты көркемдеуіш құралдар деп көрсетсе, Абай тіліндегі көркемдеуіш құралдардың Абайға дейінгі қазақтың ұлттық поэтиконында (Орта азиялық түркі жазба ескерткіштері тілінде, қазақ ауыз әдебиеті тілінде, қазақ ақын-жыраулары тілінде) қолданылу әлеуетін анықтап береді. Сөйтіп, аталған көріктеу тәсілдерінің жасалу уәжіне, қолданыс ыңғайына қарай түр-түрге бөлінетінін жік-жікке талдап көрсетеді. Мәселен бір ғана эпитеттің өзі *тұрақты*, *тұрақсыз*, *тавтологиялық* (*үйреншікті*), *метафоралық*, *синкреттік*, *авторлы* түрінде жіктеледі [2, 24].

5) Ғалымның тағы бір ерекшелігі тұлғаның тілдік мұрасын оның танымдық аспектісінде алып қарастыруы деуге болады. Иасауи «Хикметтеріндегі» поэтикалық астарды ұғыну Иасауи ұстанған (негізін салған) сопылық дүниетаныммен астарласа жүргізіледі. Суфизмнің негізгі концепциясы, құрылымы, сатылары, басты тілдік атрибуттары теологиялық деректермен дәйектеледі. Абай қолданған тілдік фактілердің танымдық астары сол кезеңдегі қазақ қоғамына тән ұғым-түсінікпен, ұлттық мінез-құлықпен қарым-қатынаста алынып түсіндіріледі.

Ғалымның ғылыми пайымдаулары бойынша көркем шығарма дегеніміз біртұтас эстетикалық дүние болса, осы дүниені дүние етіп тұрған – оның тілі, яғни көркем дүние құралы, **поэтикалық тіл** деп аталады. Сондай-ақ **поэтикалық тіл** дегеніміз бірыңғай «жылтырақ» сөздердің жиынтығы да емес. Көркем шығарманы тұтас эстетикалық дүние деп қарастыруымыз оның эстетикалық, әсерлілік қызметіне байланысты. Алайда тілдің эстетикалық қасиеті оның коммуникативтік, информативтік қызметтерінен мүлде оқшау қалмайды, қайта осы қызметтеріне негізделеді. Тілдің көркемдігін қамтамасыз ететін басты белгісі ретінде тіл арқылы беріліп тұрған мазмұн мен қалыптың сәйкестігі, яғни суреткердің ұсынып отырған идеясының берілу тәсілдерінің (бұл жерде сөздер, қолданыстар) оқырман (тыңдарман) қауымға ұғынықтылығы мен әсерлілігін атай келіп: **«Поэтикалық тіл** деген анықтауыш тіл көркемдігінің, дәлірек айтсақ, көркемдік үшін қолданыстың биігін, идеалын білдіреді. Сондықтан өлең біткеннің барлығында

Әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдар-Социально-гуманитарные науки-Social and humanities sciences поэтикалық көрініс тұнып тұрмайды. Көріктеу құралдары қолданылған тексттің өзінде әрдайым мазмұн мен қалыптың сәйкестігі бола бермеуі мүмкін, демек, текст әсемдік биігінен көрінбеуі ықтимал» [3, 406], – деп поэтикалық тілге қойылатын биік талап пен талғам жайын сөз етеді. Поэтикалық тілді құрайтын элементтердің екі типін ажырата көрсетеді. Кейбір сөздер үнемі әсерлі, экспрессивті мәнде жұмсалып арқылы тіліміздегі тұрақты поэтикалық сөздер (Рәбиға Сыздықовада- **поэтизмдер**) тобын құраса, енді бірсыпыра сөздер тек контексте ғана поэтикалық өңге ие болады.

Поэтикалық тілді сөз еткен еңбектердің қай-қайсысында да поэзияның материалы сөз екендігі баса айтылады. А.Потебня сөздің «ішкі формасының» образ жасаудағы қызметін сөз етеді. А.Веселовский сөзді поэзияны жасайтын материал ретінде алып, тарихи дамуы тұрғысынан талдауды ұсынады. Рәбиға Сыздықованың қарастыруында сөз (поэтикалық сөз) мүлде жаңа қырынан алынды. Сөздің жеке алғандағы мағынасы емес, контекске түскендегі, ақын не жазушы «қиялына» қызмет ете алатын мағынасы, тек жалаң мағына емес, сезімге әсер ететін бояулы реңкі, экспрессиясы оның информативтік, коммуникативтік ұғымымен біте қайнасып келе тұтас бір «әлем» жасайтыны анықталды. Әсіресе зерттеушінің сөздің «жасырын бұғып жатқан» мағынасына жан бітіретін поэтик тілдің құдіреті туралы пікірлері лингвистикалық поэтика мен лингвистикалық семантиканың, осы екі зерттеу саласының танымдық лингвистикамен астасып жатқан терең талдауларына жол ашатыны анық.

Нәтижелер және оларды талқылау. Рәбиға Сыздықованың поэтикалық зерттеулері негізінен лингвистикалық және лингво-стилистикалық, сондай-ақ лингвосемантикалық талдауларға негізделеді. Оның «автор образы», «идиостиль», «шығармашылық контекст», «мәтін түзу» туралы идеялары тілдің антропоцентристік зерттеу бағытындағы «тілдік тұлға», оның «автор образы», «дискурс» деңгейінде талдануы деген мәселелерімен сабақтасады.

«Поэзия тілін талдауда *образ (бейнелілік)* проблемасы басты тақырып екені мәлім. Поэтикалық образ көркемдік құралдармен де, стильдік бояуы бар сөздермен де, бейтарап (бояусыз) сөздермен де берілетін сәттері болады. Поэтикалық образдың тілдік көрінісін зерттеу – өлең тілін талдаудың бір мақсаты» [3, 408]. Ғалым Рәбиға Сыздықова зерттеулерінде образ жасаудың аталған үш түрі де Абай қолданған көріктеу құралдары негізінде талданады. *эпитет, теңеу, метафора, перифраза, поэтикалық фразеологизмдер* поэтикалық образ жасайтын көркемдік құралдар ретінде Абайдың ақындық қуаты тудырған поэтикалық дискурс деңгейінде сипатталады.

«Суреткердің, айталық ақынның, поэтикалық тілін зерттеуде өз алдына бөлініп шығатын дербес тақырып – ақынның өзіне тән көркемдік қолтаңбасы, мұны ғылымда «шығармашылық контекст» деп те атайды. Бұл орайда ақын тіліндегі сөз-символдарды, өзі сүйіп, жиі пайдаланған троптарды және өзге де тіл элементтерін эстетикалық қызметте жұмсауының принциптерін, стильдік ерекшеліктері арқылы көрінетін «автор образын» ашып талдау қажет болады» [3, 407]. Сөздің адам ойы мен танымын көрсетудегі барлық қыры тек мәтін деңгейінде ашылады.

Рәбиға Сыздықованың түсіндіруінде, «шығармашылық контекст» дегеніміз – ақынның өзіне тән көркемдік қолтаңбасы. Ақын поэзиясының мазмұны мен сол мазмұнның тілдік көрінісі ақынның «идиостилинен» саналады. Екеуі де «ақын (автор ретіндегі) образын» сипаттаумен байланысты қаралатын мәселелер. Автор образын ашуда Рәбиға Сыздықова «қазақ филологиясында бұрын-соңды әңгіме болмаған» «текст түзу» тақырыбын алғаш рет ғылыми тұрғыда сөз етеді. Оның талдауында текст түзу поэтикалық контекст ұғымына қатысты алынады. «Кез келген көркем шығармада немесе оның кез келген тұсында текст түзіле бермейді, – дейді зерттеуші, – Текст түзілісінің бір белгісі – шығарманың бір бөлігінде немесе бір өлеңнің өн бойында мағыналары бірін-бірі айқындайтын, модальдік реңктері біртектес сөздерді шоғырлап беру». Текст (мәтін) түзуде мағыналары бір-бірін ашатын экспрессивті сөздердің, семантикалық жақтан тақырыптас сөздердің шоғырланып берілуімен бірге мағыналары әр түрлі сөздердің де

Әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдар-Социально-гуманитарные науки-Social and humanities sciences контекст ыңғайымен мазмұндас болып шыға келуі ғажап емес. Ол үшін, әрине, суреткердің ерекше шеберлігі керек. Абайдың «Бойы бұлғаң» өлеңіндегі *керім* («әсем, керемет» мағынасындағы) сөзін *керенау*, *кердең* тәрізді жағымсыз реңктегі қолданыстар қатарына қосып жіберуі *керім* сөзіне екінші бір қырынан мағыналық жүк артуға болатынын көрсетеді.

«Текст түзу – жетілген жазба әдебиеттің көрінісі. Және ол – қаламгердің зор талантын талап ететін құбылыс, өйткені текст түзу үшін сөз топтарын, грамматикалық амалдарды таңдай білу керек, әр сөздің лексикалық мағынасы мен модальдік (ассоциативтік) өңін тап баса білу керек» [4, 118]. Яғни мәтін түзудегі қаламгер мүмкіншілігі, тілді білу деңгейі тілдік тұлғаның ең алғашқы, нөлдік деңгейін танытады.

Әрине, көркем мәтіннің табиғатын таныту көркем сөз қатарларын талдаумен ғана шектелмейді. Мәтінді танытуда оның архитектурасы, яғни, мәтіннің фоникалық құрылымын зерттеу де маңызды рөл атқаратыны сөзсіз. Мәтіннің әуезділігін, дыбыстар үйлесімділігін туғызатын фактілер ретінде ғалым қатар келген сөздердің басқы дыбыстары немесе өлең жолдарының бірінші сөзі біркелкі дауыссыздан басталуын (*аллитерация*), біркелкі дауыстыдан басталуын (*ассонанс*), өлең жолдарында не бір жолдың ішінде *түбірлес* сөздердің қатар келуін, сөздердің, тұлғалардың, қайталаулары арқылы үндестік туғызатын *анафора*, *эпифора*, *параллелизм* құбылыстарын талдайды.

Рәбиға Сыздықова зерттеулерінің тілдік концепциясы қандай талдауларды да барынша түсінікті тілмен баяндауға (оқырман мүддесімен санасуға), неғұрлым ұлттық тілдің ішкі тілдік қуатын пайдалануға құрылғанын байқаймыз. Оның еңбектерінде поэтикалық лингвистиканың терминдерін ұлттық тілмен өрнектейтін *образжасампаздық* (*образотворчество*), *қолданыс*, *қолданым* (*речь*), *сөз құбылуы* (*словопреобразование*), *семантикалық құбылым*, *сөз үндестіру*, *сөз образ*, *өлең үнін үйлестіру* (*фоникалық оркестровка*), *қалып* (*форма*), *үлгі* (*модель*) тәрізді сәтті құрылған (оқушы ұғымына жат емес, тез қабылданатын) терминдер жүйелі түрде қолданысқа енгізіліп отырады.

Ғалымның зерттеулерінің тілі лингвистикалық поэтика ғылымының баяндалу стилін, әдісін қалыптастыруда маңызды рөл атқарды десек артық айтқандық емес. Біздің сараптауымызша, ғалым қаламына тән стильдік баяндау ерекшеліктері ретінде мынаны көрсетуге болады: поэтикалық тілдің табиғатына сай поэтикалық шығарма тілін талдау қасаң лингвистикалық, ғылыми сипаттауларға емес, ғылыми-публицистикалық стильге тән көркем, жалпы жұртқа бірдей түсінікті, етене тілмен баяндалады. Оқырманды мезі ететін қайталаулар, шұбалаңқы сөйлемдер, орыс тілінде алынған немесе тікелей аударам деп түпкі мазмұнынан ауытқып, қабылдауға күш түсіретін келтірінді пікірлер (цитата) жоқ. Орыс ғалымдарынан алынған пікірлер көбінесе, қазақша, ғалымның өз баяндау тәсілімен орыс тіліндегісінен де ұғынықты етіп беріледі. Сондай-ақ өзі талдап отырған көркем тілдің ыңғайымен сөздерді ойнатып, үндестіре қолдану тәсілі («Абайдың ең жиі қолданған сөздерінің бірі – *иман*, оны ақын өз тіліне 59 рет *үйірген*» *иманын үйірген* және *тілге үйірілу*, *тіл үйірген* қолданыстарының мазмұндық, формалық үндестігі) еңбекті оқып, түсінуді, қабылдауды жеңілдетеді, Профессор Қ.Жұбанов зерттеуінде оқырманның миына «жаттығу» жасайды. Қандай да бір мәселені сөз ету үстінде оқырманмен сұхбат жасағандай, қарапайым тілмен баяндап алып, «осы оқырманымының қабылдауына ауырлық келтіреді-ау» дейтін мәселелерді тарата түсіндіреді, «сірә, демек, жөн көрдік, шынында да» тәрізді сөздермен оқушыны демеп отырады. Терминдердің түсіндірмесін міндетті түрде жақша ішіне келтіре кетуді ұмытпайды. Тағы бір басты ерекшелігі ретінде айтарымыз, қай мәселені сөз етсе де «бұл мәселені зерттеушінің де, айтушының да алды-арты өзі болып» сипаттамайды, «Сөз жоқ, бұл шағын еңбекпен Абайдай алыптың тілін зерттеп тану тамамдалмайды» [2, 402]. «...Абайдың әрбір қолданысын: сөзін, сөз тіркесін, сөйлемін, өлең құрылымын, ұйқасын, ырғағын т.т. жеке талдасак, көп нәрсені көрер едік, поэтикалық тілге қатысты бірқатар мәселелерге барар едік... Сондықтан ұлы Абай қалдырған тіл жұмсау, тіл өрнегін салу үлгісін (тәжірибесін) талдап-

Әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдар-Социально-гуманитарные науки-Social and humanities sciences таныту – әрі қарай жүргізіле беретін, ғылымның арнайы бір тармағына айналатын жұмыс деп ойлаймыз» [5, 386] – деп, мәселенің тағы бір жаңа қырларын ашып, келесі зерттеушіге ізашар жасап отырады.

Қорытынды. Рәбиға Сыздықованың қазақ көркем тілінің болмысын, қалыптасу тарихын, ұлттық табиғаты мен эстетикалық құндылығын танытуға арналған еңбектерінің қай-қайсысы да қазақ лингвистикасының қазіргі зерттеу көкжиегінде бірден-бір басты да, жан-жақты нысанға алынып отырған тілдің танымдық және «адамиландырылған» болмысын зерттеудің алғашқы бағыт-бағдары болды. Ғалымның зерттеу еңбектеріндегі баяндау стилі, ғылыми тілді қолданудағы, жаңа тілдік құрылымдар жасап ұсынудағы, интерноционалдық терминдерді пайдаланудағы негізгі ұстанымдары, оқырманмен қарым-қатынас мәдениеті, тілдік қоры, талдау жүйесі оның ғылыми-зерттеу еңбектеріндегі тілдік концепциясын танытатын факторлар екені даусыз.

Әдебиеттер тізімі

1. Сыздықова Р. Яссауи «хикметтерінің» тілі. Алматы: Сөздік - Словарь, 2004. - 552 бет.
2. Сыздықова Р. Абайдың сөз өрнегі (Монография). Алматы. «Санат», 1995 - 208 бет.
3. Сыздықова Р. Абай және қазақтың ұлттық әдеби тілі. Алматы: Арыс, 2014. - 611 б.
4. Сыздықова Р. Абай шығармаларының тілі. Лексикасы мен грамматикасы: Көптомдық шығармалар жинағы. /Рәбиға Сыздықова./ - Алматы: «Ел-шежіре», 2014. - 384 бет.
5. Жұбанов Қ. Қазақ тіл білімінің мәселелері. Қазақ тіл білімінің антологиясы. Алматы: Абзал-Ай, 2013. - 637 б.

References

1. Syzdyqova R. Īassauı «hikmetteriniñ» tılı. Almaty: Sözdık - Slovär, 2004. - 552 bet.
2. Syzdyqova R. Abaidyñ söz örneğı (Monografıa). Almaty. «Sanat», 1995 - 208 bet.
3. Syzdyqova R. Abai jäne qazaqtyñ ultiyq ädebi tılı. Almaty: Arys, 2014. - 611 b.
4. Syzdyqova R. Abai şyğarmalarynyñ tılı. Leksikasy men gramatikasy: Köptomdyq şyğarmalar jınağy. /Räbiğa Syzdyqova./ - Almaty: «El-şejire», 2014. - 384 bet.
5. Jūbanov Q. Qazaq tıl bılıminiñ мәseleleri. Qazaq tıl bılıminiñ antologiasy. Almaty: Abzal-Ai, 2013. - 637 b.

ПРОБЛЕМА ЛИНГВОПОЭТИКИ В ИССЛЕДОВАНИЯХ УЧЕНОЙ РАБИГИ СЫЗДЫКОВОЙ

МУРАТБЕК Б.К.

Мұратбек Бағила Құрманбекқызы - Кандидат филологических наук, доцент, Актюбинский региональный университет имени К. Жубанова, г. Ақтөбе, Казахстан

E-mail: baglash@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-4100-2534>

Аннотация. Статья посвящена анализу трудов выдающегося казахского лингвиста Рабиги Сыздыковой, внесшей значительный вклад в становление поэтической лингвистики как самостоятельной науки. Ученая систематизировала природу поэтического языка, этапы его развития, терминологию и методологию, заложив основы для его изучения в истории казахского литературного языка. Ее работы, такие как «Язык «Хикметов» Ясави» и «Словесное искусство Абая», имеют ключевое значение для определения генетических основ общего литературного языка тюркских народов и письменного казахского литературного языка. В исследованиях Сыздыковой язык личности (Ходжа Ахмет Ясави, Абай) рассматривается в единстве с социальной средой, общественными условиями, поэтической школой и языковыми традициями. Она классифицировала языковые средства, изучила их особенности применения с использованием лингвистической статистики и дала четкие определения терминам, таким как эпитет, перифраза и символ.

Научные принципы Рабиги Сыздыковой опираются на анализ генетических основ языка, поэтических школ,

Әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдар-Социально-гуманитарные науки-Social and humanities sciences
изобразительных средств и когнитивных аспектов. Она рассматривала поэтический язык как единство эстетической, коммуникативной и информативной функций, доказывая, что его художественная высота достигается через соответствие содержания и формы. Ее труды открыли путь развитию лингвистической поэтики, семантики и когнитивной лингвистики. Кроме того, Сыздыкова обогатила терминологию, используя потенциал национального языка, и сделала научное изложение доступным широкой аудитории. Ее исследования остаются ценной методологической базой для современных исследований в казахской лингвистике.

Ключевые слова: Рабига Сыздыкова, поэтическая лингвистика, казахский литературный язык, языковая личность, лингвистический анализ, поэтическая школа.

THE ISSUE OF LINGUISTIC POETICS IN THE RESEARCH OF SCHOLAR RABIGA SYZDYKOVA

MURATBEK B.K.

Muratbek Bagila Kurmanbekkyzy - Candidate of philological sciences, docent, K. Zhubanov Aktobe Regional University, Aktobe, Kazakhstan

E-mail: baglash@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-4100-2534>

Abstract. This article examines the contributions of Rabiga Syzdykova, a prominent figure in Kazakh linguistics, to the establishment of poetic linguistics as an independent discipline. The scholar systematized the nature of poetic language, its developmental stages, terminology, and methodology, laying a foundation for its study within the history of the Kazakh literary language. Her works, such as «The Language of Yasawi's Hikmets» and «Abay's Verbal Artistry,» are pivotal in identifying the genetic foundations of the common literary language of Turkic peoples and the written Kazakh literary language. Syzdykova's research holistically explores the language of personalities (Khoja Ahmed Yasawi, Abay) in connection with their social environment, societal conditions, poetic schools, and linguistic traditions. She categorized linguistic tools, analyzed their usage through linguistic statistics, and provided precise definitions for terms like epithet, periphrasis, and symbol.

Syzdykova's scientific approach rests on analyzing the genetic roots of language, poetic schools, expressive tools, and cognitive aspects. She viewed poetic language as a synthesis of aesthetic, communicative, and informative functions, asserting that its artistic excellence stems from the harmony of content and form. Her studies paved the way for advancements in linguistic poetics, semantics, and cognitive linguistics. Additionally, Syzdykova enriched terminology by leveraging the potential of the national language and made scientific discourse accessible to a broader audience. Her works remain a valuable methodological resource for contemporary research in Kazakh linguistics.

Key words: Rabiga Syzdykova, poetic linguistics, Kazakh literary language, linguistic personality, linguistic analysis, poetic school.